

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 15/2013 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi alkoholi- lain 33 ja 40 §:n muuttamisesta

Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 12 päivänä kesäkuuta 2013 lähettäessään hallituksen esityksen eduskunnalle laiksi alkoholilain 33 ja 40 §:n muuttamisesta (HE 70/2013 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi sosiaali- ja terveystieteiden valiokuntaan samalla määrännyt, että sivistysvaliokunnan on annettava asiaasta lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitusneuvos Ismo Tuominen, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
- kulttuuriasiaineuvos Immo Parviainen ja ylitarkastaja Hannu Tolonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- opetusneuvos Heidi Peltonen, Opetushallitus
- erikoissuunnittelija Markku Soikkeli, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- lakimies Merike Helander, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- johtaja Tommi Vasankari, UKK-instituutti

- toiminnanjohtaja Sari Aalto-Matturi, Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry
- aluejohtaja Ari Koskinen, Hämeen Liikunta ja Urheilu ry
- asiantuntija Kaisu Muuronen, Lastensuojelun Keskusliitto
- toimitusjohtaja Elina Ussa, Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto
- viestintäpäällikkö Henna Malmberg, Suomen Jääkiekkoliitto
- pääsihteeri Teemu Japissan, Valo, Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Alko Oy
- MTV MEDIA
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- Suomen Vanhempainliitto ry
- Viestinnän Keskusliitto
- SOSTE - Suomen sosiaali ja terveys ry
- Finland Festivals
- RadioMedia ry
- Suomen ASH ry
- Koululiikuntaliitto KLL ry

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Sivistysvaliokunta pitää ehdotettua hallituksen

esitystä oikeasuuntaisena kokonaisuutena alkoholilain uudistamisen tässä vaiheessa. Uudistuksen päälinjat eli alkoholin mainonnan rajoittaminen nykytilasta on kannatettava. Valiokunnan keskeinen huoli koskee alkoholimainonnan vai-

kutuksia lapsiin ja nuoriin. Tulevassa alkoholilain kokonaisuudistuksessa on mahdollista linjata nyt ehdotettua kattavammin ja tiukemmin alkoholiin liittyvää mainontaa.

Sivistysvaliokunta pitää valitettavana, että keskustelu alkoholilain uudistamisesta on osin polarisoitunut eräiden urheilujärjestöjen ja kotimaisten panimoiden ja toisaalta alkoholimainonnan vastustajien väliseksi kiistelyksi siten, että tämän mainonnan kokonaistaloudellinen merkitys laajasti liikunta- ja urheilujärjestöille, mukaan lukien lasten- ja nuorisoliikunnalle, eri kulttuurijärjestöille, -tapahtumille ja erilaisille festivaaleille sekä muun muassa paikallisradio-toiminnalle on jäänyt vähemmälle huomiolle. Sivistysvaliokunta kantaa huolta mainostulojen vähenemisen kielteisistä vaikutuksista lyhyellä aikavälillä esimerkiksi liikunta- ja kulttuurijärjestöjen ja paikallisradioiden yhteiskunnallisesti tärkeälle toiminnalle.

Valiokunta toteaa myös, että vaikka kotimaisten alkoholituotteiden mainontaa nyt rajoitetaan, nuoret altistuvat edelleen verkossa ulkomaisten tuotemerkkien mainonnalle. Alkoholimainontaan tulisikin puuttua laajemmin EU-tasolla tupakkamainonnan tavoin.

Nuorten alkoholinkäytön vähentäminen

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan alkoholi vaarantaa monella tavalla vakavasti nuoren fyysistä ja psykososiaalista kehittymistä. Alkoholinkäytön aloittamisikä, sen säännöllinen käyttö ja humalajuomisen määrä ennustavat vahvasti myös aikuisiän ongelmakäyttöä. Mittavan suomalaisen pitkittäistutkimuksen perusteella raja on 16 vuotta, jota ennen aloittaneiden riski on erityisen korkea. Suomessa alle 15-vuotiaista säännöllisesti alkoholia käyttää 8 % ja alle 17-vuotiaista 48 %. Nuorista 30 % on ollut ensimmäisen kerran humalassa 13–14-vuotiaina. Vaikka nuorten alkoholinkäyttö on tutkimusten mukaan laskusuunnassa, merkittävä joukko heistä juo tavalla, josta koituu ongelmia nyt ja myöhemmin.

Valiokunta pitää itsestään selvänä, että alkoholi ei kuulu alaikäisille ja että heidän alkoholinkäyttöään on ehkäistävä. Hallituksen esityksen

tavoite rajoittaa mietojen alkoholijuomien mainontaa siten, että lapset ja nuoret altistuisivat alkoholimainonnalle nykyistä vähemmän, on valiokunnan arvion mukaan ehdottoman oikeasuuntainen. Valiokunnan kuulemat tutkijat ovat todenneet, että alkoholimainonnalle altistuminen lisää nuoruudenaikaisen alkoholinkäytön todennäköisyyttä ja määrää. Mitä enemmän nuori kohtaa häntä kiinnostavaa mainontaa, sitä todennäköisemmin ja enemmän hän juo. Onnistuneena esimerkkinä mainoskiellon vaikutuksista valiokunta viittaa tupakan mainonnan kieltoon, jota esimerkiksi ei ole erityisemmin yritetty kiertää ulkomailta Suomeen suunnatulla mainonnalla.

Sivistysvaliokunta pitää alkoholin ulkomainonnan kieltä tärkeänä, sillä tällaiselta mainonnalta on kotien ja muiden kasvattajien mahdollon suojella lapsia. Sivistysvaliokunta pitää myöskin erittäin kannatettavana, että alkoholimainonta, jossa käytetään kuluttajien osallistumista peliin, arpajaisiin tai kilpailuun, kielletään. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan alaikäiset valjastetaan jo nyt mainosviestien levittäjiksi ja tuottajiksi sosiaalisessa mediassa. Vertaispaine nuorten yhdenmukaiseen käytökseen ja siinä osana alkoholinkäyttöön tulee valiokunnan arvion mukaan usein juuri sosiaalisen median erilaisten matkapuhelinsovellusten kautta. Tämä on myös huomioitava, kun harkitaan toimia nuorten elintapojen muuttamiseksi terveyttä korostavaan suuntaan.

Valiokunta pitää oikeasuuntaisena, että hallituksen esityksessä mietojen alkoholijuomien televisiomainonnan aikarajaa pidennetään tunnilla siten, että alkoholia saisi mainostaa vain kello 22.00–07.00. Valiokunta korostaa perheiden ja nuorten ajankäyttötapojen viime vuosikymmenten selkeää muutosta, jolloin ehdotettu kello 22.00:n aikaraja ei välttämättä vielä tosiasiallisesti vähennä nuorten altistumista alkoholimainonnalle televisiossa. Sivistysvaliokunta esittää sosiaali- ja terveysvaliokunnalle, että se harkitsisi mietojen alkoholijuomien mainostamista koskevan aikarajan asettamista kello 23.00:aan.

Valiokunta kannattaa radiomainnon rinnastamista alkoholin mainostamisen osalta televisiomainontaan ja siten saman aikarajan käyttöä molemmissa medioissa. Valiokunta tiedostaa, että erityisesti monelle paikallisradiolle mietojen alkoholijuomien mainonnan rajoittaminen on taloudellisesti hyvin hankalaa ja että toimenpide on ristiriidassa paikallisradioiden toiminnan edistämistavoitteiden kanssa. Valiokunta painottaa tässä asiassa kuitenkin hyvin voimakkaasti nuorten alttiutta sähköisen viestinnän sisältämälle mainonnalle.

Nuorten alkoholinkäyttöön vaikuttavat aikuisten toiminta ja asenteet, sillä alaikäisille ei saa välittää ja myydä alkoholia. Tästä huolimatta tutkimukset osoittavat, että alaikäiset saavat säännöllisesti käyttöönsä alkoholia. Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että jatkossa edelleen selvitetään mahdollisuuksia puuttua nykyistä tehokkaammin alaikäisten alkoholin saantiin.

Haasteet alkoholilain kokonaisuudistukselle

Sivistysvaliokunta pitää valittavana, että alkoholilain uudistamisen tässä vaiheessa ei ole vielä ehdotettu alkoholin mielikuvamainonnan kieltä. Nykytiedon valossa on sivistysvaliokunnan arvion mukaan lähdeittävä siitä, että mainonta vaikuttaa nuorten asenteisiin ja käyttäytymiseen ja että elämäntyyliinmainonta on nuorten kannalta kaikkein eniten huomiota keräävä mainonnan laji. Valiokunta ei sinänsä näe merkittävää eroa siinä, mille kohderyhmälle mielikuvamainonta on suunnattu, sillä kaikenlainen elämäntyyliinmainonta vetoaa väistämättä myös herkässä kehitysvaiheessa oleviin nuoriin, jotka hakevat roolimalleja ja kiinnittymistä sosiaaliseen elämään. Sivistysvaliokunta pitää nuorten terveyden kannalta alkoholilain kokonaisuudistuksen eräänä tärkeänä tavoitteena nimenomaan alkoholin mielikuvamainonnan täyskieltoa.

Valiokunta korostaa myös, että alkoholimainonnan salliminen hallituksen esityksen mukaisesti yleisötilaisuuksissa ja niihin pysyvästi käytettävissä paikoissa, kuten urheilu- ja kult-

tuuritapahtumissa, on ristiriitaista esityksen yleistavoitteen kanssa, sillä aktiiviset nuoret haakeutuvat katsojiksi ja osallistujiksi juuri tällaisiin tapahtumiin. Mainonnan säätelyä helpottaisi valiokunnan arvion mukaan se, että jatkossa säätely perustuisi sallittua alkoholimainontaa koskevaan yksiselitteiseen listaukseen eikä, kuten nyt, moniselitteisiin kieltoihin poikkeuksineen.

Mainosalalla on itsesäätelyä ja oma valvontaelin, jolla säännellään mainosten hyvän tavan mukaisuutta ja lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa mainontaa. Vastaavasti esimerkiksi Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto on vuoden 2008 alusta ottanut käyttöön vastuullisen markkinointiviestinnän ohjeistuksen. Sivistysvaliokunta pitää kuitenkin tärkeänä korostaa, että alkoholimainontaan liittyvät taloudelliset ja moraaliseettiset kysymykset on syytä ottaa tarkasteluun koko sillä kulttuurin ja urheilun sekä sähköisen viestinnän kentällä, jolla lapset ja nuoret liikkuvat päivittäin. Valiokunnan saaman asiantuntija-arvion mukaan esimerkiksi urheilujärjestöt ovat huomanneet yhteiskuntavastuun merkityksen lajisuosiossa, ja tämän seurauksena myös sponsoroimien vaikutukset tullaan toivottavasti tulevaisuudessa arvioimaan nykyistä tarkemmin. Alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä tulee saada aikaan alkoholin mainontaan Suomessa nykyistä selväpiirteisempi, eettisesti kestävä ja helposti valvottava linjaus, jolla ehkäistään lapsiin ja nuoriin kohdistuva alkoholimainonta.

Edellä todetun perusteella sivistysvaliokunta esittää sosiaali- ja terveysvaliokunnalle, että se mietinnössään hyväksyisi lausuman, jossa edellytetään, että tämän lainmuutoksen vaikutuksia seurataan ja arvioidaan alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Lausunto

Lausuntonaan sivistysvaliokunta esittää,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

SiVL 15/2013 vp — HE 70/2013 vp

Helsingissä 11 päivänä lokakuuta 2013

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Raija Vahasalo /kok	Kimmo Kivelä /ps
vpj.	Inkeri Kerola /kesk	Sanna Lauslahti /kok
jäs.	Outi Alanko-Kahiluoto /vihr	Mika Niikko /ps (osittain)
	Ritva Elomaa /ps	Mikaela Nylander /r
	Eeva-Johanna Eloranta /sd (osittain)	Tuula Peltonen /sd
	Jukka Gustafsson /sd (osittain)	Tuomo Puumala /kesk (osittain)
	Leena Harkimo /kok	Pauliina Viitamies /sd.
	Pauli Kiuru /kok	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kaj Laine.